

Vyjádření k dokumentu „*Tvorba profesního standardu kvality učitele. Vstupní dokument pro veřejnou diskuzi*“, Praha, únor 2009, 14 stran

Dokument je přístupný na: <http://www.msmt.cz/standarducitele/navrh-standardu>

Vyjádření představuje osobní názory Jaroslava Vávry

RNDr. Jaroslav VÁVRA, Ph.D.
Technická univerzita v Liberci,
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická,
Katedra geografie

Studentská 2,
461 17 Liberec

e-mail: jaroslav.vavra@tul.cz

tel.: +420 485 352 219

profil pisatele: <http://www.linkedin.com/in/jaroslavvavra>

Úvodní otázky, které si v souvislosti se standardem práce učitele kladu:

- Jde o profesní kvalitu učitele nebo o kvalitu práce učitele?
- Potřebuje učitelská profese standardy, normy, doporučení?
- Co je a co není možné zahrnout do standardu „kvality učitele“?
- Jak se v profesní přípravě zaměřit na dosažení profesních standardů?

Protože odpovědi na výše položené otázky se prolínají, nebudu na ně odpovídat odděleně.

V návrhu se „míchá“ kvalita práce učitele s „kvalitou učitele“, což u druhého pojmu chápu jako kvalitu osobnostní a profesní. O co tedy jde? Pokud by se jednalo o osobnostní a profesní kvalitu učitele, pak by se to projevilo již při výběru uchazeče o profesi učitele. Je zřejmé, že osobní předpoklady pro vykonávání profese učitele jsou významné, například trvalý zájem o sebevzdělávání, být schopen kritického myšlení, být konzistentní v postojích, mít všeobecný rozhled, kulturní zájmy, schopnost zaujmout publikum, prokazovat organizační schopnosti, schopnost vést diskusi a být nestranný v této diskusi a další. Asi je možné tyto a další dovednosti a schopnosti při přípravě na povolání rozvíjet, avšak určitou míru předpokladů před vstupem do přípravy na profesi by uchazeč měl již mít.

Za velmi závažný rozpor v kvalitě osobnosti učitele považuji výuku učitele v jednom názoru, zpravidla alibisticky podepřeném, že jde o „správný“ vědecký názor, nebo dokonce jde o manipulaci vzdělávaných k jednomu postoji. Za stejně závažné selhání učitele považuji nekonzistentní „vazalské“ a časté měnění názorů a postojů. Mám zde na mysli reálné příklady: ředitel školy (zároveň i politický lídr v kraji), který žáky žene na politické mítinky (stalo se v Hradci Králové na konci 90. let), nebo zkruslování 50. let minulého století v Československu a dal. Učitel nejen vzdělává, ale také vychovává a uvedené příklady spadají právě také do výchovy.

Citace (str.3): „Standard vyjadřuje průnik mezi „objektivními“ požadavky (viz poznámka dále) na plnění úkolu na určité úrovni a mezi realitou danou aktuálním stupněm profesního vývoje. Je důležité, aby ho učitelé i administrativní za takovou smlouvu stále považovali a stále na něm pracovali. Tím bude zajištěna jeho smysluplnost, přijatelnost, praktičnost a udržitelnost.“ V poznámce dole: „Požadavky vycházejí jednak z potřeb společnosti, jednak ze stavu odborného poznání v profesi.“ (Vlastní zvýraznění)

K „objektivním“ požadavkům. Tady nestačí dát pojem do uvozovek. Je nutné jej specifikovat, protože v české společnosti je stále hodně učitelů i dalších zainteresovaných, kteří nebudou uvozovkám rozumět a budou prosazovat kvalitu objektivní, což je v současném vzdělávání past či slepá ulička.

Ke společenské smlouvě mezi učiteli a administrativou. Jde o značnou redukci. Doporučuji vycházet „Kdo je zván k diskusi“, dostupné: <http://www.msmt.cz/standarducitele/reprezentanti-ucitelske-profese>. Uvedené strany zvané k diskusi považují za dotčené a mají být zapojeny do společenské smlouvy.

Dále se vyjadřuji k očíslované části „Standard slouží“ (s. 3):

V době, kdy RVP (kurikulum) má charakter mezi proklamací a standardem, je velmi obtížné stanovovat standard práce učitele. Pro mé tvrzení stačí udělat analýzu ŠVP škol a je jasno. Jak může být stanoven Standard kvality práce učitele, když není jasno ve standardu vzdělávání, není zřetelný obecný standard (RVP) a ani specifický (ŠVP). Pokud bude někdo tvrdit, že RVP je standard, pak stačí srovnat výsledky (zdůrazňuji výsledky, ne postupy) více škol – podle standardu by měly být téměř totožné. Troufám si ze své zkušenosti a ze zkušenosti studentů tvrdit, že ani „na dohled“ nebudou podobné. V dokumentu se to v bodě 2.1 nepřímo přiznává.

Je to začarovaný kruh. Je nutné začít u standardů vzdělávání (v zahraničí například US standardy, pro mne známé geografické vzdělávání), a pak se věnovat standardu práce učitele. Pokud se teď učitelé vrhnou na tento standard učitele, budou právě ovlivněni nejednoznačností RVP – ŠVP a protože ty nebudou fungovat jako standardy, tak to bude diskuse „o voze a o koze“.

V bodech 2.4.1 až 4 mně chybí, že Standardy by měly také podnítit vědecko-výzkumné aktivity, které jsou na tuto problematiku zaměřené. Například hodnocení srozumitelnosti, rozsah (proti „ukecanosti“ dokumentu), ztotožnění se s dokumentem, srovnání se zahraničními zkušenostmi, především v EU atd.

Správně se v bodě 2.4.1 mluví v náznacích o profilu absolventa a přípravě budoucích učitelů. Učitelé, podle mého názoru jsou elitou státu, která stát reprezentuje, ale také kvalitu státní reprezentace vytváří. Když použiji jiný přírůstek, jsou „faráři církve“, na které se musí klást zvýšené požadavky, ale tyto požadavky nejen vyžadovat, ale také všemožně podporovat.

Jako kritickou v přípravě učitelů vidím část, která se zabývá oborovou didaktikou. Ta je v troskách. Mluvím především o geografickém vzdělávání, ale podobné je to, pokud vím, i v jiných oborech. Není možné se na post oborového didaktika připravovat v doktorském studiu zaměřeném na příslušné vzdělávání. Možná cesta je buď přes vědní obor, nebo přes pedagogické vědy, a to je stav velmi špatný. Habilitační řízení jsou v Česku pro oborové didaktiky v současné době nemožná a proto opravdoví zapálení pro obor hledají cestu přes zahraničí. Je to diskriminace oboru: pokud chceš dělat v oborové didaktice kariéru, dělej oborovou vědu nebo pedagogickou vědu. Ale to není oborová didaktika. Proto raději používám termín geografické vzdělávání (pro další obory příslušné oborové vzdělávání), který je používaný v anglosaských zemích.

K bodu 4 Proč je důležitá kvalita učitelovy práce?

Opět se zde naráží na rozpor „kvalita učitele“ vs „kvalita učitelovy práce“ viz výše.

Výhrady mám k větě „Význam kvalitního školního vzdělání jako základu pro celoživotní učení se zvyšuje.“ Nejde jen o dosažení výsledku, tedy kvalitního vzdělání, ale i o samotný proces, tedy kvalitní vzdělávání, protože si dovolím tvrdit, že pozitivní působení během školy na žáka právě vytvoří onen základ pro celoživotní učení.

Cit. s. 5: Zvýšit kvalitu učitelovy práce znamená především přijmout fakt, že povaha učitelského povolání se zásadně proměnila, požadavky na učitele jsou nejen vyšší, ale jsou mnohdy i zcela jiné než v minulém století. Kvalitně vyučovat neznámá dělat dobře totéž, co dělaly předchozí generace učitelů. Společnost očekává od svého vzdělávacího systému jinou službu, kterou vyjadřuje nově formulovanými vzdělávacími cíli pro jednotlivce (celoživotní učení, kompetence) i pro celý vzdělávací systém (spravedlivost, relevance). Zásadně se změnily děti, které je těžké přitáhnout k učení neúčinnými nástroji vnější motivace. K dispozici je řada psychologických a pedagogických výzkumů, které dokládají, jaké postupy ve výuce vedou k tomu, že se žáci doopravdy učí. Z těchto zdrojů vycházejí požadavky na to, co a jak by měl učitel dělat, aby bylo možné jeho práci považovat za kvalitní.

Ptám se: ona zmizela z učitelovy práce odpovědnost, důslednost, dovednost vysvětlit problém a další? O čem je tady řeč? Že starší učitelé jsou špatní a mladí výborní, že učitelé jsou lepší než učitelky? To budeme podporovat ve školství ageismus a genderismus? Toto se zde vůbec nemělo objevit!!! Snad rozhodují jiné kvality, které by se měly projevit právě ve Standardu. Jde především o odbornost a zkušenost, o přirozený respekt, který má učitel/učitelka mít. To nejsou stroje, jsou to lidi, kteří mají různé charakterové vlastnosti, odlišné zkušenosti, různé preference, osobní strategie atd. Ten, kdo nemá vztah k počítačům, může být výborný pedagog právě v přístupu k žákům a zpřístupnění poznatků a v konečných vzdělávacích a výchovných výsledcích než jiný, který do žáků „valí“ počítačové poznatky a sám nic vysvětlit svými slovy neumí.

K oblasti č. 1: Výuka jako proces vyučování a učení

K plánování: kromě plánování je důležité strategické myšlení: co udělat, pokud se podmínky změní a jak při změněných podmínkách dosáhnout stanoveného cíle.

K realizaci výuky, Hodnocení žáků: dokázat učit s žáky, kteří chybují (zrovna tak jako učitel/učitelka) a hodnotit je podle toho, jak umějí s chybou dále pracovat. Jinak řečeno, nepožadovat od žáků perfektní, bezchybný výkon, ale naučit je pracovat s chybou.

K reflexi výuky: považuji za důležité z začínajícího učitele. U zkušeného to považuji spíše za administrativní zátěž. Takový učitel může využít své energie a erudovanosti efektivněji jinde.

K Spolupráce s kolegy, rodiči a širší veřejností

Standard typu „efektivně“ komunikuje považuji za redundantní. Toto vyplývá z pracovních povinností a nepovažuji to za součást Standardu.

V mezinárodních dokumentech chybí například Status učitele z roku 1966 (dosud platné), které garantuje UNESCO a ILO.

Závěr

Dokument považuji za velmi „otevřený“, nehotový a mnohoznačný. Diskuse tím pádem bude velmi roztržštěná. S tím asi zadavatel/zpracovatel počítá, když uvažuje o více kolovém procesu.

Za velmi limitující považuji tvorbu tohoto Standardu, když není vytvořený standard vzdělávání pro jednotlivé vzdělávací obory (kurikulum není standard!). Přitom kvalita práce učitele by měla vycházet právě z takto stanovené normy/standardu. Proto doporučuji věnovat a napřít pozornost nejprve tímto směrem.

Velmi neutěšený stav je v přípravě učitelů, konkrétně v oborové didaktice, v oborovém vzdělávání. Přitom pro připravovaný Standard je to jedna z klíčových oblastí. Bude nutné tuto oblast vzdělání a výzkumu pozvednout, osamostatnit (buď z oborové vědy nebo z pedagogických věd nebo z obou a vytvořit vlastní předmět výzkumu a vzdělávání) a vytvořit profesní růst v oborovém vzdělávání PhD – Doc – Prof a příslušnou výzkumnou oblast pro grantovou podporu.

Z dokumentu není zřejmé kromě proklamací, jak konkrétně se bude s touto „normou“ pracovat. Není jasné, jak bude moci a vůči komu používat Standard učitel/učitelka a jak „ostatní“ vůči učiteli. Ale to jistě bude předmětem dalšího vývoje a přípravy dokumentu.

Zdůrazňuji, že při vzdělávání nejde jen o společenskou objednávku, ale především o individuální strategie (jednotlivci), kteří vytváří a stále více budou vytvářet tlak na nabídku škol a na školskou politiku – viz příklady, kdy politici, podnikatelé ale i zástupci střední vrstvy rozhodují, kde vzdělávat své děti, a ovlivňují další ve společnosti. A to zvláště při nevyrovnané a rozdílné kvalitě ve vzdělávání.

Na tento dokument by měl navazovat či by se měl souběžně připravovat i Standard dalších vzdělávacích (VŠ) včetně Standardu vysokoškolského vzdělávání, který také chybí. Na vysokých školách chybí referenční úroveň, co je kvalitní škola a co ne. Akreditační řízení není zárukou kvality dosaženého vzdělání na českých VŠ.